

PROFESIONALISME KAUNSELOR SEKOLAH: SATU TINJAUAN

SAPORA SIPON
Sekolah Psikologi Dan Kerja Sosial
Universiti Malaysia Sabah

Abstrak

Perkhidmatan bimbingan dan kaunseling(B & K) sekolah memainkan peranan penting dalam agenda pendidikan negara terutamanya bagi mencapai matlamat Falsafah Pendidikan Negara dan menyahut cabaran Wawasan 2020. Perkhidmatan B & K perlu mempunyai pengurusan yang mantap dan sistematik dalam usaha mencapai matlamat seperti yang diinginkan. Bagaimanapun, banyak kajian yang menunjukkan perkhidmatan B & K sekolah masih berada di tahap yang kurang memuaskan. Oleh itu, kertas kerja ini membincangkan faktor yang dapat mempertingkatkan penguasaan perkhidmatan B & K. Selain daripada itu, ia juga akan melihat keperluan perkhidmatan B & K sekolah, perlantikan kaunselor sekolah sepenuh masa dan ciri-ciri kaunselor sekolah yang mantap.

Pengenalan

Perkhidmatan Bimbingan dan Kaunseling sekolah (B & K) amat penting dewasa ini dalam era negara mengalami perubahan hasil dari kemajuan dan pembangunan pesat negara. Perkhidmatan B & K sekolah wujud dalam usaha manusia mencari jalan keluar agar individu menemui kesejahteraan dan menangani pelbagai masalah yang dihadapi oleh pelajar seperti mengadakan program pembimbing rakan sebaya, pendidikan dan pencegahan dadah (Utusan Malaysia, 30 Mac 2000). Keperluan kaunselor sekolah dalam usaha membantu pelajar mencapai celik akal dan kesejahteraan hidup perlu diakui. Utusan Malaysia, 21 April 2000, menjelaskan bahawa semua sekolah menengah di seluruh negara akan mempunyai seorang guru kaunseling yang akan berkhidmat sepenuh masa. Langkah ini adalah untuk memastikan pelajar-pelajar menerima bimbingan dan kaunseling yang lebih berkesan. Kaunseling dilihat menjadi semakin penting untuk membimbing masyarakat ke arah

jalan yang betul memandangkan rakyat semakin terdedah kepada pelbagai isu dan masalah sosial.

Dalam negara memerlukan perkhidmatan kaunselor sekolah yang mantap, beberapa isu telah ditimbulkan mengenai tahap keprofesionalisme kaunselor sekolah. Di antaranya ialah laporan yang mengatakan kaunselor yang sering berkongsi masalah pelajar dengan orang lain dan melanggar kod etika kerahsiaan klien (Berita Harian, 10 Julai 1997). Terdapat juga laporan yang mengatakan kaunselor sekolah yang dilantik tidak mempunyai kelayakan yang sewajarnya. Isu-isu ini boleh mengurangkan kredibiliti profesion kaunseling sekolah dan menjejaskan kredibiliti kaunselor sekolah tersebut. Banyak juga kajian-kajian yang telah dijalankan yang menunjukkan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling sekolah masih berada di tahap yang rendah. Kajian-kajian Roslan Said (1978), Mohd Hisa Tahat (1980), Morazuki (1980), dan Suradi Salim (1992) jelas menunjukkan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling sekolah masih jauh perjalanannya dan amat memerlukan kerjasama semua pihak untuk merealisasikan hasrat Kementerian Pendidikan Malaysia dalam mempertingkatkan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling semaksima mungkin.

Perlantikan Kaunselor Sekolah Sepenuh Masa

Perlantikan kaunselor sekolah sepenuh masa pada tahun 1996 adalah satu usaha murni Kementerian Pendidikan Malaysia dalam mewujudkan pelajar yang seimbang, berjiwa besar dan waja, berwawasan dan berketrampilan. Perlantikan ini adalah juga untuk memenuhi keperluan pihak sekolah dan pelajar supaya perkhidmatan dan kemahiran kaunselor dapat dimanfaatkan secara optimum untuk perkembangan dan pembangunan pelajar.

Keperluan Perkhidmatan Kaunselor Sekolah

Kaunselor sekolah mempunyai peranan penting dalam agenda pendidikan negara. Banyaknya permasalahan yang dihadapi oleh pelajar-pelajar jelas menunjukkan keperluan perkhidmatan kaunselor sekolah. Kaunselor sekolah dikatakan dapat membantu menangani pelbagai masalah yang dihadapi oleh pelajar melalui berbagai cara seperti berikut,

- Membantu perubahan tingkah laku pelajar

- Membantu pelajar membuat keputusan
- Mempercepatkan seseorang menjadi rasional
- Membantu pelajar berkembang dalam pelbagai bidang
- Membantu pelajar membuat penyesuaian yang paling baik di sekolah dan di luar sekolah
- Membantu pelajar untuk memilih pekerjaan yang sesuai dengan kebolehan mereka
- Membantu pelajar memahami diri mereka
- Mengenalpasti pelajar yang memerlukan pertolongan khas
- Mengenalpasti masalah kemerosotan disiplin
- Pencegahan dadah di sekolah
- Menyebarkan maklumat yang terkini
- Perkhidmatan inventori individu

Profesionalisasi Kaunseling

Nugent (1981) menjelaskan sebelum perkhidmatan kaunseling boleh diiktiraf sebagai bertaraf profesional, beberapa kriteria perlu dipenuhi. Antaranya ialah bidang ini adalah satu bidang yang unik dan dijalankan oleh kaunselor yang berkelayakan. Satu garis panduan mengenai bidang ini perlu jelas supaya ia tidak dicampuradukkan dengan bidang-bidang lain. Yang lebih utama, orang-orang yang tidak mempunyai kelayakan dalam bidang ini tidak boleh sewenang-sewenangnya mengaku bahawa mereka adalah kaunselor.

Kriteria kedua ialah standard minimum perlu ditetapkan dalam pemilihan dan latihan kaunselor-kaunselor pelatih perlu wujud. Kaunselor yang sudah mempunyai kelayakan dalam bidang kaunseling pula perlu sentiasa mempertingkatkan perkembangan profesionalisme mereka. Tujuannya ialah supaya mereka akan terus dapat melaksanakan tugas dengan baik. Kaunselor juga sentiasa bersedia untuk melakukan kaunseling. Perkhidmatan kaunseling tidak akan mencapai taraf profesional sekiranya kaunselor tidak bersandar kepada kod-kod etika yang ada yang bertujuan mengawal tingkah laku ahli-ahlinya.

Kemasukan ke dalam keahlian keprofesionalisme kaunseling memerlukan masa dan latihan yang khusus. Selain daripada itu, sepanjang kerjayanya, ahli dalam profesion tersebut akan sentiasa mengambil langkah yang positif untuk mempertingkatkan kemahirannya dengan teknik, penyelidikan dan penyertaan ahli-ahlinya. Kaunselor

sekolah juga perlu mempunyai latarbelakang pendidikan yang luas yang dapat membantu beliau memahami manusia di tempat beliau bekerja, menghargai nilai-nilai dan idea-idea orang lain, menyesuaikan diri kepada perubahan budaya, ekonomi dan saintifik dan mengaplikasikan prosedur kaunseling secara meluas.

Mempertingkatkan Tahap Keprofesionalisme Kaunselor Sekolah

Dalam usaha mempertingkatkan keprofesionalisme kaunselor sekolah, beberapa perkara perlu diambil kira. Antara lainnya ialah peribadi kaunselor tersebut, falsafah yang dianuti, perancangan program bimbingan dan kaunseling, pelaksanaan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling, serta pembentukan objektif perkhidmatan bimbingan dan kaunseling yang mantap. Di samping itu kaunselor juga dikehendaki menyediakan buku-buku rekod yang berkaitan dengan perkhidmatannya.

Falsafah yang dianuti

Melaksanakan perkhidmatan bimbingan perlu berasaskan falsafah pendidikan yang mantap yang menjadi landasan kepada setiap individu. Oleh itu pendidikan kaunselor sekolah perlu mempunyai falsafahnya dalam usaha melahirkan kaunselor yang profesional.

Percaya kepada perkhidmatan bimbingan dan kaunseling

Kaunselor sekolah perlu yakin bahawa proses pendidikan seharusnya menjadi pegangan mereka. Mereka perlu percaya akan tujuan dan matlamat pendidikan dan keperluan bersatu untuk mencapai cita-cita tersebut. Kaunselor sekolah juga perlu percaya bahawa perkhidmatan bimbingan adalah salah satu aktiviti pendidikan yang bersifat tidak langsung dalam mempengaruhi pelajar.

Pembentukan objektif perkhidmatan bimbingan dan kaunseling yang mantap

Di dalam pembentukan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling yang mantap, banyak perkara yang perlu diberi perhatian. Contohnya, objektif bimbingan dan kaunseling itu mestilah ada pernyataannya, perubahan, perlakuan yang perlu dicapai dalam bentuk sikap, emosi, pengetahuan dan kemahiran. Selain daripada itu, objektif mestilah jelas

dan tepat menentukan arah kerja. Objektif menjadi panduan memilih aktiviti yang sesuai.

Keberkesanan jawatankuasa perkhidmatan bimbingan dan kaunseling

Keberkesanan Jawatankuasa Bimbingan dan Kaunseling di sekolah banyak bergantung kepada keterlibatan Jawatankuasa Bimbingan dan Kaunseling sekolah tersebut. Jawatankuasa Bimbingan dan Kaunseling juga harus bermesyuarat dan memikirkan keperluan-keperluan pelajar dan sentiasa memastikan penglibatan dan kerjasama semua pihak secara berterusan untuk memastikan kejayaan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling. Jawatankuasa ini mestilah merancang penggunaan sumber secara maksimum dan mendapat penglibatan dan kerjasama daripada agensi-agensi lain termasuk Jabatan Kesihatan, Jabatan Belia dan Sukan, Jabatan Kementerian Buruh, dan badan-badan Persendirian. Jawatankuasa mestilah selalu mengadakan mesyuarat untuk membuat kajian dan merancang program perkhidmatan kaunseling supaya menjadi lebih berkesan lagi.

Buku-buku rekod kaunselor sekolah

Mengikut surat Pekeliling (BS)8591/Jil.VIII/(56), Kementerian Pendidikan Malaysia, bertarikh 6 Mei 1997, kaunselor sekolah juga dikehendaki menyediakan buku-buku rekod bagi tujuan meningkatkan tahap profesionalisme perkhidmatan bimbingan dan kaunseling. Buku-buku rekod yang dimaksudkan adalah seperti buku rancangan tahunan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling, rancangan mingguan, rancangan harian, rekod penyata perbelanjaan Unit Bimbingan dan Kaunseling, laporan aktiviti kelab, laporan aktiviti harian, rekod temu ramah/kaunseling, borang temu janji khidmat kaunseling, borang rujukan khidmat kaunseling, borang kaunseling individu dan rekod kaunseling kelompok. Selain daripada itu, bagi tujuan memperkemas pengurusan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling, kaunselor sekolah juga perlu mempunyai buku panduan perlaksanaan perkhidmatan bimbingan dan kaunseling di sekolah menengah, panduan tatacara disiplin sekolah untuk guru besar dan guru, tatacara tindakan penyalahgunaan dadah, buku log pembimbing rakan sebaya, buku log skim lencana anti dadah dan surat-surat pekeling ikhtisas berkaitan peraturan, disiplin dan bimbingan dan kaunseling.

Ciri-Ciri Kaunselor Sekolah Yang Mantap

Kaunselor sekolah yang profesional wajar mempunyai personaliti yang cemerlang dari segi perwatakan, berpakaian dan tutur kata. Kaunselor sekolah hendaklah sentiasa mempunyai hubungan yang baik dengan semua pihak di sekolah seperti pihak Pengetua, Penolong Kanan 1, Penolong Kanan Hal-Ehwal Murid, Penyelia Petang, guru disiplin dan semua masyarakat guru dan bukan guru di sekolah. Kaunselor sekolah juga sering menjadi rujukan guru, ibu bapa dan lain-lain agensi yang memerlukan perkhidmatan kaunselor dari masa ke semasa. Ilmu pengetahuan perlu ditimba untuk menjadikan kaunselor seorang yang berilmu, sentiasa belajar, proaktif, berfikiran positif, kreatif, berwawasan jauh ke hadapan, berkebolehan sosial, mempunyai jati diri yang tinggi, sentiasa bermotivasi dan senyum selalu.

Kaunselor sekolah juga perlu mempunyai latarbelakang pendidikan yang luas yang dapat membantu beliau memahami manusia di tempat beliau bekerja, menghargai nilai-nilai dan idea-idea orang lain, menyesuaikan diri kepada perubahan budaya, ekonomi dan saintifik dan mengaplikasikan prosedur kaunseling secara meluas.

American Personnel and Guidance Association (1961) melihat beberapa ciri utama kaunselor yang cekap. Ciri-ciri yang dirasakan amat penting dalam membentuk keperibadian kaunselor yang baik adalah seperti mempercayai bahawa setiap individu mempunyai potensi untuk berkembang, berfikiran terbuka, dan memahami diri sendiri.

Cadangan

Perkhidmatan bimbingan dan kaunseling perlu dimantapkan dalam usaha mempertingkatkan tahap keprofesionalisme kaunselor sekolah. Beberapa cadangan yang dirasakan dapat membantu mempertingkatkan tahap perkhidmatan bimbingan dan kaunseling adalah seperti yang disenaraikan berikut.

- Kaunselor mengadakan hubungan yang lebih erat dengan ibu bapa atau penjaga pelajar dengan tujuan untuk bekerjasama dan berbincang mengenai perkembangan dan kemajuan para pelajar.
- Menerangkan program bimbingan sekolah kepada ibu bapa dan penjaga serta membiasakan mereka dengan khidmat bimbingan sekolah.

- Melibatkan ibu bapa dan penjaga dengan aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh kakitangan program bimbingan di sekolah.
- Bekerjasama dengan semua kaki tangan akademik sekolah dengan menyediakan maklumat tertentu untuk penerangan dan rujukan seperti mengadakan perbincangan yang boleh membantu guru-guru supaya lebih memahami lagi sikap dan sifat-sifat individu para pelajar.
- Bekerjasama dengan pihak pentadbir dan guru untuk mendapatkan cara-cara yang baik supaya para pelajar diberi perhatian dalam pembelajaran.
- Menggunakan kaedah-kaedah teknologi moden untuk menyebarkan maklumat-maklumat pelajaran dan kerjaya.
- Membantu para pelajar merancang program latihan pelajar dan kerjaya selaras dengan kehendak sekolah.
- Sentiasa berusaha menambah kecekapannya dan sentiasa menyedari pembaharuan yang berlaku sama ada di dalam atau di luar sekolah.
- Sentiasa berusaha memajukan profesion kaunseling dengan membuat atau membantu penyelidikan yang berkaitan dan mengambil bahagian dalam aktiviti anjuran-anjuran Persatuan Kaunseling, sama ada di peringkat daerah, negeri atau kebangsaan.
- Berbincang dengan rakan-rakan sekerja yang lain seperti pengetua, penolong kanan dan guru-guru mengenai langkah-langkah yang boleh diambil untuk mengukuh dan meningkatkan lagi taraf dan syarat profesion kaunseling.
- Berusaha meninggikan imej kaunselor dan pakar-pakar rujuk yang lain apabila berhubung dengan para pelajar, ibu bapa dan masyarakat.
- Memberi perkhidmatan kaunseling individu dan kaunseling kelompok sekerap yang mungkin.
- Menyediakan kotak-kotak cadangan dan kotak borang perkhidmatan kaunseling di luar bilik Unit Bimbingan dan Kaunseling.

Dalam menangani isu-isu yang berkaitan dengan latihan penyediaan kaunselor sekolah, langkah-langkah yang bersesuaian perlu diambil. Berikut ialah beberapa cadangan yang dirasakan boleh membantu dalam mempertingkatkan mutu latihan penyediaan kaunselor sekolah.

- Latihan penyediaan kaunselor sekolah sepatutnya dirangka dengan baik supaya dapat memenuhi objektif yang telah ditetapkan berdasarkan Falsafah Pendidikan Negara yang boleh menggambarkan

tahap profesionalisme kaunselor sekolah yang tinggi.

- Kurikulum pendidikan kaunselor perlulah sepunya antara institusi yang melatih bakal-bakal kaunselor sekolah.
- Perlunya ada peluang-peluang untuk pendidikan berterusan untuk kaunselor sekolah mempraktis kemahiran dan menambah ilmu.
- Kemasukan bakal pelatih kaunselor mestilah berdasarkan bukti-bukti bahawa calon tersebut mempunyai minat dan kebolehan dalam kaunseling.
- Sepanjang program penyediaan kaunselor, kemajuan calon perlu sentiasa dipantau.
- Tenaga pengajar perlu mempunyai pengalaman dalam menjalankan praktikum. Mereka perlu mempunyai masa yang mencukupi dalam melaksanakan tanggungjawab profesion mereka. Ini termasuk mempunyai masa yang mencukupi untuk penyeliaan yang teliti bagi penilaian setiap calon.
- Latihan praktikum perlu dilakukan di mana terdapatnya penyelia lapangan yang terlatih.

Penutup

Perkhidmatan bimbingan dan kaunseling sekolah merupakan satu perkhidmatan yang amat penting dalam era negara menuju ke arah negara maju. Perkhidmatan bimbingan dan kaunseling masih lagi di tahap yang baru dan perlaksanaannya memerlukan kerjasama daripada semua pihak. Dalam usaha meningkatkan keprofesionalisme kaunselor sekolah, banyak usaha yang perlu dipertingkatkan. Selain daripada itu, semua pihak yang terlibat dalam perkhidmatan bimbingan dan kaunseling juga perlu memberi kerjasama yang jitu dalam meningkatkan tahap keprofesionalisme kaunselor sekolah.

Rujukan

American Personnel and Guidance Association. (1961). Standards for the preparation of school counselors. *Personnel Guidance Journal*, 40, 402-407.

Berita Harian. (10 Julai 1997).

Kementerian Pendidikan Malaysia. Surat Pekeliling KP(BS)8591/ Jld.Viii/(56). Penulis: Kuala Lumpur.

Mohd Hisa Tahat. (1978). Perkhidmatan kaunseling dan status kaunselor. Kertas Projek Diploma Kaunseling, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Morazuki Hashim. (1980). Menilai keperluan-keperluan dalam perkhidmatan bimbingan dan memilih prioritinya. Kajian kes di sebuah sekolah menengah luar bandar di Selangor. Projek Diploma Kaunseling (tidak diterbitkan). Jabatan Psikologi, UKM, Bangi.

Nugent, F. A. (1981). Asian theories of personality dalam R. Corsini (ed). *Contemporary theories of personality*. Itasca. ILL: Peacock.

Suradi Salim. (1992). The need for a more effective guidance programme for malaysia youth. Dlm. Simhadri, Y.C (Ed.). *Peace global youth and development: The role of science and technology in modern society*. Ajanta Books International: India.

Utusan Malaysia. (30 Mac 2000).